

NEPANAUDOTOS NEĮGYVENDINTŲ PROJEKTŲ GALIMYBĖS

Darius Linartas

*Vilniaus Gedimino technikos universitetas, Architektūros pagrindų ir teorijos katedra
El. paštas darlinas@gmail.com*

Anotacija. Pagrįstai manoma, kad architektūros projektas turi būti įkūnytas statiniu. Šiuo atveju kūrybiniai ir intelektualiniai sprendiniai atneša realią naudą, pasiteisina projektui kurti panaudoti ištekliai. Tačiau turime pripažinti, kad neatsiejama architektūros konkursų, o kartu ir viso architektūrinio kūrybos proceso dalis – neįgyvendinti projektai. Straipsnyje siūloma į šią problemine sritį pažvelgti visiškai nauju, architektūros teorijoje ir praktikoje menkai nagrinėtu – informaciniu – aspektu. Neįgyvendintas projektas vertintinas ne kaip nereikalinga ar konkrečiame objekte neįkūnyta „popierinė architektūra“, bet kaip nepanaudotas profesionaliai suformuluotų idėjų ir sprendimų kompleksas, kuriame slypi naudingos informacijos potencialas. Aptariami efektyvesni šios informacijos panaudojimo būdai ir prielaidos, pritaikymo lygmenys, aktualumas, struktūrizavimas pagal galimų vartotojų grupes, kaupimo bei saugojimo formas.

Reikšminiai žodžiai: architektūra, neįgyvendintas projektas, informacijos potencialas, efektyvumas, duomenų bazė.

Įvadas

Reikia konstatuoti, jog sukurtų ar net parengtų statybai, bet dėl vieno ar kitų priežasčių neįgyvendintų projektų kiekis nuolat auga. Architektūros konkursų praktikoje tokių neįgyvendintų projektų ypač daug. Tai ir neįvykusių ar nepavykusių konkursų padariny, ir natūralus veiksnys konkurencinėse idėjų varžytuvėse, kur laimi tik vienas. Tačiau ar visada neįgyvendinti reiškia nereikalingi? Kiekvienam architektūros projektui sukurti telkiami dideli materialiniai, profesiniai ir intelektualiniai ištekliai. Vien žiūrint iš šios pozicijos, neracionalu būtų neieškoti tokių projektų panaudojimo prasmų ir būdų.

Projektas kaip informacijos nešėjas

Šiandien neįgyvendintas architektūros projektas – tai konkrečių sprendinių rinkinys, neįsikūnijęs konkrečiu objektu ir galbūt gulintis archyvo lentynose. Jeigu projektas „šviežias“, archyvo savininkas gali jį panaudoti naujiems panašiams projektams kurti. Tačiau jeigu paseno (o pagal šių dienų standartus, tai įvyksta gana greitai), jis dažnai net nėra išsaugomas ar, geriausiu atveju, tampa istorinių ar teorinių tyrimų objektu.

Nuolat gausėjant neįgyvendintų projektų, deja, turime pripažinti: iki šiol architektūros teorijoje ir praktikoje neįgyvendintų projektų panaudojimo galimybės yra labai mažai aptarta tema.

Pagrįstai manoma, kad projektas, kaip vienas iš statybos proceso etapų, turi būti įkūnytas statiniu. Šiuo atveju

architektūriniai ir techniniai sprendiniai atneša realią naudą, pasiteisina projektui kurti panaudoti ištekliai. Nekelia abejonių, kad realūs pastatai ir statiniai yra prasminga materialinės architektūros proceso infrastruktūros tąsa. Dera pabrėžti, jog kelias į projekto atsiperkamumą (įgyvendinimą) – tai keitimasis informacija. Šiuo atveju projektas tampa savarankišku architektūrinės minties reiškiniu. Kiekviena patirtis ir informacija turi savybę plisti. Šis procesas vyksta per tiesioginius informacijos nešėjus. (Informacijos nešėjai gali būti tiesioginiai ir šalutiniai.) Architektūrinėje terpėje tiesiogiai tokią informaciją perneša projektas, o įgyvendintas objektas – tik šalutinę. Egzistuojantis statinys jau turi konkrečią atsipirkimo reikšmę, o neįgyvendintas projektas vis dar egzistuoja kaip potenciali galimybė. Tai vyksta tol, kol visi ar dalis jo sprendinių bus įgyvendinti naujame statinyje ir pradės atsipirkti (Холодова 2005: 22–27). Neįmanoma vieno statinio informacijos perduoti kitam, aplenkus projekto etapą. Tai reiškia, kad pagrindinė informacija slypi projektuose, o ne pastatuose, t. y. projektai yra efektyvesni konkrečios informacijos nešėjai nei statiniai.

Kartu reikėtų pabrėžti, jog egzistuoja grupė projektų, kurie nuo pat pradžių nėra skirti tiesiogiai įgyvendinti. Tai įvairios architektūros fantazijos ir išvalgos (popierinė architektūra), idėjiniai, dar kitaip – vadinamieji koncepciniai projektai ir jų konkursai. Šių projektų atsipirkimo būdas – netiesioginė įtaka kitų, jau konkrečių, objektų projektavimui ir įgyvendinimui.

Taip išsiplečia neįgyvendinto projekto samprata. Neįgyvendinti projektai – tai nepanaudotas profesionaliai

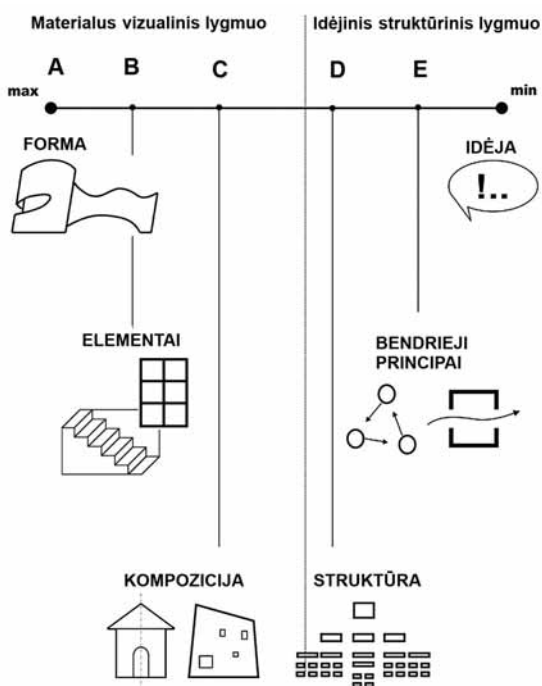
suformuotų idėjų ir sprendimų kompleksas, kuriame slypi naudingos informacijos potencialas.

Panaudojimo lygmenys ir aktualumas

Įmanomi skirtingi neįgyvendintų projektų sprendinių panaudojimo lygmenys. Architektūrinis projektas – sudėtingas idėjų ir sprendinių kompleksas. Šie sprendiniai gali būti visiškai panaudoti (be pakitimų) ir iš dalies (tam tikri elementai). Pasitelkę architektūros teoriją (Ching 1996), galime išskaidyti projektą segmentais ir taip išskirti keletą galimo informacijos panaudojimo lygmenų:

- materialus vizualinis lygmuo: forma, elementai, kompozicija;
- idėjinis struktūrinis lygmuo: struktūra, bendrieji principai, idėja.

Kiekviename iš neįgyvendintų projektų segmentų galime rasti naudingų lokalių idėjų ir sprendinių, suteikti jiems dalyvavimo šiuolaikinėje architektūros praktikoje galimybę (1 pav.).

1 pav. Neįgyvendintų projektų panaudojimo lygmenys

Fig. 1. Application levels of unrealized projects

Kartu kyla būtinybė nustatyti neįgyvendintų projektų informacijos potencialo aktualumą laike. Peržvelkime įprastinio projekto sudėtį:

- aiškinamasis raštas,
- architektūriniai statybiniai sprendiniai,

- technologiniai, inžineriniai, darbo organizacijos sprendiniai,
- sąmata.

Kiekviena iš projekto dedamųjų turi skirtingas funkcionavimo, organizacijos ir sukūrimo savybes, tuo pat metu ir skirtingą informaciją. Informacija greičiau sensta tose srityse, kur lemiamas veiksnys yra mokslo ir technologijų laimėjimai. Savo ruožtu sritys, susietos su žmogumi (fiziologija, pažinimo psichologija), kinta mažiau (Gibson 1986: 141–143). Todėl optimalių architektūros objektų suplanavimo ir funkcionavimo sistemų kūrybos žinios nepraranda aktualumo ir šiandien.

Projektuose sukauptos informacijos panaudojimo galimybės labai priklauso nuo vartotojo žinių lygio, nuo uždavinių, kurie išskirti projektuotojams ar tyrinėtojams. Pažinimas mokslų vystimosi procese tampa vis platesnis, jis turtėja dėl visapusiškesnio ryšių vertinimo. Architektūroje šie pokyčiai pasireiškė naujų sąsajų su kitais mokslais įtraukimu (Холодова 2005: 22–27). Taip pat reikia pabrėžti, jog nauji mokslai negali paveikti architektūrinės kūrybos tiek, kad paneigtume viską, kas padaryta iki šiol. Netgi atvirkščiai – naujos žinios padeda mums geriau iššifruoti senąją architektūrą. Pavyzdžiui, nors akustikos mokslas visiškai naujas, žinome, kad jau senovės graikai kūrė pastatus su idealia akustika. Iš tiesų daugybė jaunų mokslų, tokių kaip ekologija, sinergetika, pažinimo psichologija ir daugelis kitų, randa savo teorijų patvirtinimą objektuose, sukurtuose gerokai iki jų atsiradimo. Šis faktas patvirtina tai, kad projektas nepriklausomai nuo sukūrimo laiko galbūt yra informacijos nešėjas visoms vėlesnėms epochoms.

Taigi neįgyvendintų projektų potencialo vertinimas priklauso nuo žinių lygio jų analizės momentu, o ne projektų sukūrimo momentu. Analizuoti architektūrinius kūrinius reikėtų iš šiandieninių žinių pozicijų, neneigiant galimybės rasti juose naujos informacijos.

Taikymas projektavimo praktikoje

Išnagrinėję projektavimo proceso etapus, galime nustatyti momentus, kuriais neįgyvendintų projektų teikiamos informacijos panaudojimas būtų efektyviausias. Žinoma, labiausiai ši informacija pasiteisintų pradinio projektavimo etapu, kada nagrinėjama sukaupta patirtis ir analogai. Tačiau ne mažiau prasminga neįgyvendintų projektų patirtis galėtų būti ir tarpiniais projektavimo etapais, kada vyksta galimų variantų atranka ir vertinimas, alternatyvų paieška. Architektūros konkursų praktikoje tokia neįgyvendintų projektų analizė ir panaudojimas ypač pasiteisintų rengiant konkurso sąlygas. Tai ypač pasakytina apie atvejus, kai konkursas rengiamas vietoje, kurioje jau buvo projektuo-

jama, rengiami konkursai. Prisiminkime kad ir Lukiškių aikštės konkursų istorija. Kaip rašė K. Šešelgis (1997: 32), nėra Lietuvos miestuose kito tokio urbanistinio komplekso (aikštės, kvartalų grupės, visuomeninių pastatų komplekso ir pan.), kuriam statyti ir tvarkyti būtų parengta tiek daug projektų. 1939–1997 m. laikotarpiu jis aprašo net 11 atvejų, kai buvo rengiami architektūriniai pasiūlymai Lukiškių aikštei sutvarkyti ir statyti. Net 6 kartus organizuoti konkursai, t. y. buvo parengta bent po keletą projektų. Pavyzdžiui, 1945 m. surengtame uždaramame konkurse buvo pateikti šeši užsakomieji projektai. Po du projektus pateikė Maskvos, Leningrado ir Lietuvos architektai (Mikučianis 1997: 74–75).

Nepaisant aikštę supančių teritorijų pokyčių, svarbiausi aikštės projektavimo ir sutvarkymo tikslai liko neįgyvendinti, ir dabar tenka grįžti prie tų pačių klausimų, kuriuos bandyta spręsti prieš 60 m. K. Šešelgio nuomone, visų Lukiškių aikštės projektų aprašymas ir kritinės pastabos būtų naudingos galutinai nustatyti aikštės paskirtį, turinį ir formuoti jos vaizdą. Jo nuomone, daugelyje sprendinių galima išžiūrėti racionalių pasiūlymų, vertų dėmesio rengiant naujus projektus (Šešelgis 1997: 32).

Būtent taip pasielgti ir pasinaudoti vienu projektų patirtimi rengiant kitus bandyta ruošiant paskutinio Lukiškių aikštės suplanavimo ir simbolio „Laisvė“ sukūrimo architektūrinio meninio konkurso sąlygas. 2007 m. vasario mėnesį porą savaitių vykusiosiose Lukiškių aikštės ir jos prieigų rekonstrukcijos kūrybinėse dirbtuvėse dalyvavo daugiau nei šimtas menininkų. Jie pateikė daugiau nei trisdešimt skirtingų kūrybinių pasiūlymų (Diržanauskaitė 2007). Šie darbai turėjo padėti tobulinti būsimojo konkurso sąlygas, taip pat tapti geru idėjiniu pagrindu jo dalyviams. Ir, nors sunku kalbėti apie tikrąją akcijos naudą 2008 m. vykusiame konkursui, čia atsiskleidė koncepciniuose projektuose slypinčių idėjų atrankos, vertinimo ir segmentavimo pagal aktualumą konkrečioms vartotojų grupėms metodikos poreikis.

Akumuliacinėje Peidžo strategijoje (JAV) rekomenduojama kiek įmanoma daugiau dėmesio skirti projektų analizei ir vertinimui, taip mažinti sąnaudas sprendinių, kurie gali tapti nepritaikomi, sintezei (Jones 1970: 135–136). Neįgyvendintų projektų patirtis tam būtų ypač tinkama.

Potencialių vartotojų grupės

Reikia suprasti, kad kiekvienas kada nors sukurtas architektūros projektas turi sukaupęs informaciją, kurios bet kuriuo metu gali pareikalauti vartotojai (Александров 2006: 114–117). Galimus šios informacijos vartotojus

galime skirstyti pagal veiklos sritis ir interesų prioritetus (2 pav.).

Kiekviena potenciali neįgyvendintų projektų vartotojų grupė tiria informaciją iš savo pozicijų, priklausomai nuo suformuluotos užduoties ir tikslų. Tam, kad šią informaciją galima būtų panaudoti kiek galima efektyviau, reikėtų suprasti specialius jos vartotojų grupių poreikius ir reikalavimus, ir atsižvelgiant į tai struktūrizuoti projektų duomenis.

VEIKLOS SFERA	VEIKLOS POBŪDIS	PRIORITETAI				
		CHRONOLOGIJA	TIPOLOGIJA	AKTUALUMAS	SISTEMISKUMAS	KONKURENTIŠKUMAS
MOKSLAS	ISTORIKAI	■	■	■	■	■
	TEORETIKAI	■	■	■	■	■
PRAKTIKA	PROJEKTUOTOJAI	■	■	■	■	■
	ADMINISTRATORIAI	■	■	■	■	■
ŠVIETIMAS	DĖSTYTOJAI	■	■	■	■	■
	STUDENTAI	■	■	■	■	■

2 pav. Individualūs architektūros proceso vartotojų aktualumo kriterijai

Fig. 2. Individual relevance criteria of architectural process users

Pavyzdžiui, Lietuvos architektų sąjunga nuo 2005m. savo internetiniame puslapyje (LAS konkursai 2008) skelbia vizualinę informaciją apie jau įvykusius ar šiuo metu vykstančius kūrybinius konkursus. Palaipsniui ši medžiaga tampa išsamesnė, yra ne tik maketų nuotraukos, medžiaga papildoma grafine projektų dalimi. Aukštosios architektūros mokyklos taip pat kaupia baigiamųjų ir geresnių kursinių darbų fondus. Deja, išblaškyta po įvairius archyvus, be bendros sistemos saugoma projektų informacija nepatogi ar net neskirta naudoti. Saugoti projektinei medžiagai galėtų būti taikomi panašūs principai kaip ir rašytinei informacijai – kuriamos bendros, susistemintos, maksimaliai patogios naudoti skaitmeninės duomenų bazės. Tai ne tik nepaprastai daug padėtų architektūros tyrimams, bet ir suteiktų neįgyvendintiems projektams antrąjį gyvenimą.

Išvados

1. Neįgyvendinti projektai – tai nepanaudotas profesionaliai suformuluotų idėjų ir sprendimų kompleksas, kuriame slypi naudingos informacijos potencialas.

2. Sritis, susijusios su žmogumi, kinta mažiau nei techninės, todėl architektūriniai projektų sprendiniai ilgiau nepraranda aktualumo.

3. Projektų informacijos potencialas priklauso nuo žinių lygio jų panaudojimo, o ne sukūrimo momentu.

4. Architektūros konkursų praktikoje neįgyvendintų projektų analizė ypač pasiteisintų rengiant konkursų sąlygas.

5. Siekiant efektyvesnio neįgyvendintų projektų informacijos panaudojimo, ji turėtų būti struktūrizuota pagal galimų vartotojų grupių poreikius.

Literatūra

Ching, Francis D. K. 1996. *Architecture: Form, Space, and Order*. New York: John Wiley & Sons, inc. 416 p.

Diržanauskaitė, R. 2007. *Rytoj Rotušėje bus pristatyti Lukiškių aikštės kūrybinių dirbtuvių rezultatai* [interaktyvus]. Vilniaus savivaldybė [žiūrėta 2008 12 19]. Prieiga per internetą: <<http://www.vilnius.lt/newvilniusweb/index.php/101/?itemID=84216>>.

Gibson, J. 1986. *The Ecological Approach to Visual Perception*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates. 311 p.

Jones, J. Christopher. 1970. *Design Methods: Seeds of Human Futures*. London: Wiley-Interscience. 407p.

LAS konkursai [interaktyvus]. 2008. Lietuvos architektų sąjunga [žiūrėta 2008 12 19]. Prieiga per internetą: <<http://www.architektusajunga.lt/LT.php?content=page&Id=408>>

Mikučianis, V. 1997. Atsiminimai apie pokarinio Vilniaus konkursus, *Archiforma* 97/3: 74–80.

Šešelgis, K. 1997. Vilniaus miesto Lukiškių aikštės formavimo projektai, *Urbanistika ir architektūra* 2(24): 32–53.

Александров, А. И. 2006. Нереализованные архитектурные проекты. Проблема неиспользуемого потенциала, *Архитектон: известия вузов* 06/15: 114–117.

Холодова, Л. П. 2005. Архитектурный проект как артефакт, *Архитектон: известия вузов* 5/10: 22–27.

UNEMPLOYED POSSIBILITIES OF UNREALIZED PROJECTS

D. Linartas

Summary

It should be stated that the amount of projects developed or even prepared for construction but unrealized due to one or another reason is continuously growing. In the practice of architectural competitions, the number of such “dead” projects is especially great. It is both an outcome of unrealized or unsuccessful competitions and a natural factor in competitive contests of ideas where only one winner is selected. Do always, however, the unrealized mean unnecessary? For development of any architectural project, considerable material, professional and intellectual resources are concentrated. This is just one attitude demonstrating that it would be irrational not to look for purposes and ways enabling to employ such projects. Unrealized projects offer an unemployed complex of professionally stated ideas and solutions where potential of beneficial information is hidden in.

Keywords: architecture, unrealized project, potential of information, efficiency, database